

POTŠTEJNSKÁ VĚTEV DOBŘENSKÝCH Z DOBŘENIC

Miloš ŘEZNÍK

Historie šlechtického rodu Dobřenských z Dobřenic nebyla do nedávné doby podrobněji zpracována. Věnoval se jí doposud hlavně August Sedláček,¹ po něm Jan Václav Dobřenský (1841 až 1919)² a nejnověji jeho vnuk Jan Maxmilián Dobrzenský (nar. 1911). Jeho práce "Z Dobřenic je cesta dlouhá"³ dosud nejdůležitěji shrnuje dějiny rodu, avšak právě v případě potštejnské větve je značně stručná a nabízí zde možnost dalšího zpracování. J. M. Dobrzenský psal svoji studii v emigraci, do které odešel v roce 1948, a nemohl tedy prostudovat rodinný archiv Dobřenských z Potštejna.⁴

Předkládaná práce proto usiluje zaplnit mezeru v díle J.M. Dobrzenského a všimnout si i osudů rodu po druhé světové válce. Minulost našich šlechtických rodů za posledních zhruba 150 let bohužel zatím zůstává stranou soustředěné badatelské pozornosti,⁵ ačkoliv snad nikdy předtím nemusela aristokracie tak často hledat a objasňovat si svoji roli ve společnosti a vyrovnávat se s tolika zvraty: s definitivním prosazením kapitalistických hospodářských vztahů, zrušením vrchnostenské správy, vyhlášením republiky a zrušením šlechtických titulů (ba přímo s antiaristokratiemem

- 1) A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze Království českého. V., Podkrkonoší. Praha 1887.
- 2) J.V. Dobřenský sestavil genealogie řady českých rodů. Svě rukopisy odkázal r. 1912 zemskému archivu, kamž se o sedm let později vskutku dostaly.
- 3) J.M. Dobrzenský, Z Dobřenic je cesta dlouhá. 2. vyd., b. m. 1987.
- 4) SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Dobřenských - Potštejn. V Čechách se Dobřenským soustavněji věnoval Petr Vorel. Viz P. Vorel, Valská větev Dobřenských z Dobřenic. Genealogie a Heraldika 1984, č. 1, str. 37-57. Týž, Dobřenští z Dobřenic pány na Cholticích. Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického musea 1984, č. 1, str. 7-13, týž, Dějiny Valů nad Labem a blízkého okolí. II - III. Pardubice 1984, 1987.
- 5) Práce J. Halady, Lexikon české šlechty, Praha 1992, 1993 (dva svazky) je toho výmluvným a smutným dokladem.

první republiky), s okupací, vládou komunistické strany a konečně s novou situací po roce 1989. Jen okrajově jsem se proto věnoval hospodářským dějinám velkostatku Potštejn⁶ a rovněž kulturní činnost Mary Dobrzenské by vyžadovala dalšího bádání.

Ačkoliv Václav Hájek z Libočan ve své kronice uvádí, že předkem rodu byl jakýsi Slavimysl, který údajně založil Dobřenice už roku 781, první věrohodné zprávy o vladycích z Dobřenic pocházejí z první poloviny 14. století. V roce 1339 se připomínají Zdeněk a Bohuněk jako držitelé rodového sídla - tvrze v Dobřenicích východně od Hradce Králové.

Během 14. a 15. století Dobřenští nedosáhli výraznějšího postavení politického ani majetkového a jejich význam jen zřídka překračoval hranice regionu. Časem se rozdělili na více rodových větví, drželi několik vesnic na Hradecku⁷, Chrudimsku a Čáslavsku (Dobřenice, Kratonohy, Vinary, Syrovátka, Jencova Lhota aj.). Prvním významným příslušníkem rodu byl koncem 14. století Kunata I. z Dobřenic, královský číšník.

V husitských válkách ani v jiných politických událostech se - alespoň zpočátku - Dobřenští neexponovali a během 15. a 16. století vynikli více jako dobří hospodáři. Kunát mladší působil koncem 15. století jako královský fišmistr v Kolíně, v letech 1496 až 1502 řídil stavby rybníků na rožmberských panstvích v jižních Čechách (vyprojektoval kupř. rybníky Dvořiště a Velký Tisý), kde vyškolil svého nástupce Štěpánka Netolického. Později budoval rybníční soustavu Pernštejnů na Pardubicku. Jan Dobřenský proslul jako dobrý znalec koní a v roce 1550 napsal hospodářskou instrukci "Naučení urozeného a statečného rytíře p. Jana Dobřenského z Dobřenic a na Dobřenicích k hejtmanům dané o řízení poddaných a sirotkův". V posledním roce života (1593) se stal radou královéhradeckého purkrabského soudu.

Politická aktivita Dobřenských začala stoupat až v 16. století. V době příprav na volbu českého krále v roce 1526 byl Jan Dobřenský vyslán jako posel ke královně Marii, vdově po Ludvíkovi Jagellonském, bližší účel jeho cesty však není znám⁸. Jiný Jan Dobřenský podporoval stavovské povstání a po Bílé hoře přišel o majetek. Jiří Dobřenský na březnovém sněmu roku 1619 otevřeně kritizoval dvojaký postoj Jana Rudolfa Trčky v povstání.⁹ Během 17. a 18. století vykonávali Dobřenští často úřad královéhradeckého krajského hejtmana. Bedřich Bojislav se v roce 1683 jako vysoký důstojník braniborského vojska účastnil porážky Turků u Vídně. František Karel (zemřel 1775) se věnoval církevní dráze a stal se opatem kláštera sv. Kříže ve veszprémské diecézi v Uhrách.

V letech 1696 a 1744 byli Dobřenští povýšeni do panského stavu. Při této

6) SOA Zámorsk, fond Velkostatek Potštejn.

7) K držbě Dobřenských z Dobřenic v okolí Hradce Králové, Chlumce nad Cidlinou a Nového Bydžova viz P. Křížek - M. Řezník, Hrady, zámky a tvrze na Královéhradecku. Historický průvodce. Hradec Králové 1992.

8) J. Janáček, České dějiny. Doba předbřlohorská I/I. Praha 1968, s. 38.

9) P. Skála ze Zhoře, Historie česká (Od defenestrace k Bílé hoře). Ed. J. Janáček. Praha 1984; s. 115, 393.

příležitosti jim byl potvrzen i erb, používaný od 15. století: na modrém štítě stříbrný čáp s červenými nohama, přilba s modro-bílými krydly a helmovní korunkou a jako klenot složená černá orlí křídla. Podle erbovní pověsti, kterou zachytil A. Sedláček a nověji H. Lisická,¹⁰ se jeden z předků Dobřenských dostal do tureckého zajetí. Čáp, který v létě zalétal do Dobřenic a kterého zde poznal, mu pomohl k návratu domů.

Už v první polovině 18. století zůstala z bohatě rozvětveného rodu pouze barchovská linie. Ta se koncem téhož století rozdělila na větev chotěbořskou a úhrovskou. Také úhrovská větev časem vymřela, oddělila se však od ní větev potštejnská. Hlavními sídly Dobřenských pak byly až do období let 1945 až 1948 Chotěboř a Potštejn, zatímco kolébka rodu Dobřenice byla ztracena exekucním prodejem už v roce 1861.

Před polovinou 18. století byl Potštejn v jihovýchodní části kraje Hradeckého zcela bezvýznamnou vsí. Hrad, založený na přelomu 12. a 13. století vysoko nad údolím Divoké Orlice Drslavici, stál již dávno v rozvalinách.

Situace se změnila až po roce 1746, kdy Alžběta Zárubová z Husťan, dcera posledního mužského potomka Zárubů, prodala Potštejn Janu Ludvíku Harbuvalovi z Chamaré. Harbuvalové, původem ze severofrancouzského kraje Artois, přišli do Čech ze Slezska; inkolát získali v roce 1727 a roku 1751 byli povýšeni do hraběcího stavu. Kromě Potštejna drželi i Nové Hrady nedaleko Litomyšle.

Jan Ludvík Harbuval z Chamaré, muž schopný a podnikavý, pozval do Potštejna několik německých tkalců a časem učinil z vesnice významné středisko českého plátenictví. V letech 1749 až 1755 si postavil jednopatrový barokní zámek, který zároveň sloužil jako administrativní budova manufaktury. Vybudoval též obytnou čtvrť, zvanou Fabrika, textilku, pivovar a pálenku, založil zámecký park.

Se svou manželkou Annou Barborou Saunigovou měl jediného syna Jana Antonína (narozen 16.11. 1737), který se po otcově smrti roku 1764 stal dědicem Potštejna i Nových Hradů. Absolvoval technické a umělecké školy ve Vídni a je znám především jako hledač potštejnského pokladu. Pověsti o pokladu, uloženém kdesi v podzemí starého hradu, nenechaly Jana Antonína nečinným. S kopáním bylo započato už někdy v roce 1747 za Jana Ludvíka, který pak s Annou Barborou k pátrání podněcoval i svého syna. Jan Antonín pokračoval v díle otcově s patřičným zápalem až do roku 1782¹¹, za celou dobu však byly objeveny pouze podzemní chodby, zatímco potštejnský hrad se definitivně proměnil ve zříceninu. Harbuvalova zlatá horečka poskytla o století později námět k Jiráskovu "Pokladu" (1881).

Jan Antonín Harbuval z Chamaré byl dvakrát ženat. Po bezdětném manželství s Johankou z Valdštejna (zemřela 1793) uzavřel sňatek s Marií Annou Dobřenskou

10) A. Sedláček, Historické pověsti lidu českého. Praha 1972, H. Lisická, Z českých a moravských hradů. Praha 1971.

11) Blíže k tomu J. Helfert, Okolo potštejnského pokladu. Časopis Společnosti přátel starožitností 57, 1949, č. 3, s. 153 nn. Zároveň v l. 1771 - 3 probíhaly obdobné práce na nedalekém hrádku Velešev.

z Dobřenic. Na Potštejně se tak objevil první z Dobřenských, ačkoliv Marie Anna ještě nepatřila k potštejnské větvi rodu.

Marie Anna se narodila ve Vídni roku 1763 jako dcera Jana Josefa Dobřenského (zemřel 1796) a Aloisie roz. Cavriani. Její matka zemřela už v roce 1765, Marie Anna však ještě po dlouhých letech udržovala s hrabaty z Cavriani kontakt.¹² Otec se domohl dědictvím po předcích i sourozencích značného majetku,¹³ v roce 1770 se pak podruhé oženil s Annou Barborou ze Stubenberka. Z mnoha dětí se dospělého věku dožily pouze čtyři, i to však předem znamenalo rozdělení otcovského jmění. Marie Anna strávila mládí převážně na zámku v Úhrově nedaleko Chotěboře, po svatbě se přestěhovala do Potštejna. S Janem Antonínem Harbuvalem měla dva syny: Jana Ludvíka (nar. 1798) a Jana Antonína (nar. 1804). Po manželově smrti 17. února 1808 byla až do roku 1825 poručnicí svých synů, správu panství však ponechala na starost správci Michaelu Ždiarskému. Po ukončení poručnictví došlo k rozdělení chamaréovského majetku - Jan Ludvík získal Nové Hradky, zatímco Jan Antonín se ujal Potštejna. Zanedlouho poté, 16. prosince 1826, Marie Anna v Praze zemřela. Teprve o řadu let později se měl Potštejn skutečně dostat do držení Dobřenských - sňatkem její vnučky a jejího synovce.

Také Marie Anna se objevuje v románě "Poklad", Jiráskova hraběnka z Chamaré má však se skutečnou Marií Annou patrně jen málo společného¹⁴.

Jan Václav (1779 - 1843) a Prokop Jan (1783 - 1815) Dobřenští, sourozenci Marie Anny Harbuvalové z Chamaré, založili nové pošlosti rodu: Jan Václav pošlost chotěbořskou, která dodnes žije většinou v zahraničí¹⁵, Prokop Jan pošlost úhrovskou, která sice po meči vymřela v první třetině 20. století, oddělila se však od ní větev potštejnská.

Prokop Jan, syn Jana Josefa Dobřenského a Anny Barbory ze Stubenberka, držel statky Úhrov, Uhelnu Příbram a Nejepín nedaleko Chotěboře. Byl rytířem Suverénního rytířského řádu maltéžského a císařským komořím. Jeho manželka Ludovíka z Myliusu,¹⁶ dáma řádu hvězdného kříže, udržovala korespondenci s princeznou Josefínou a princem Friedrichem von Hohenzollern - Hechingen. Zemřela roku 1843 a oba byli pochováni v rodinné kryptě ve farním kostele sv. Klimenta v Dobřenicích. Měli celkem čtyři děti: Václava Petra (1809 - 1862); pokračovatele úhrovské pošlosti, Gabrielu, Antonii a Prokopa Jana, zakladatele potštejnské větve.

12) SOA Zámrsr, f. Rodinný archiv Dobřenských - Potštejn, kart. 1.

13) Držel Chvalkovice, Svinišťany, Bukovinu, Dobřenice, Nedeliště, Hodčín, Úhrov, Uhelnu Příbram, Nejepín, Chlum, Radčkovice a Dlouhé Dvory.

14) Pozoruhodná je disproporce mezi obdobím hledání pokladu a příchodem Marie Anny na Potštejn. V Jiráskově románu se objevuje výslovná zmínka o hraběnce Chamaré rozené Dobřenské, ačkoliv jeho děj je položen do let 1780 - 1781. (Srov. A. Jirásek, Poklad. Historický obraz z 18. století. Praha 1953, str. 42).

15) Příslušníci chotěbořské větve tráví po roce 1989 mnoho času v Čechách, v nedávné době jim byl restitučním řízením navrácen zámek v Chotěboři.

16) Dcera Antonína z Myliusu a Anny L. Raitzové z Frentzu.

Prokop Jan ml. se narodil roku 1812 a s vyznamenáním absolvoval studia na gymnáziu v Novém Městě pražském; na jeho vysvědčeních se prý objevovalo jen nejlepší hodnocení.¹⁷ Od mládí se věnoval vojenské dráze a údajně "byl voják tělem i duší: postava martiální, imposantní, vzrůstu krásného a vysokého (jakým vynikají všichni Dobřenští), přísný na pohled, ale dobrák od kostí, který kuřeti neublížil"¹⁸. Hned po ukončení studií, v roce 1831, vstoupil jako kadet do 3. kyrynského pluku, později sloužil jako důstojník u 7. hulánského a 11. dragounského pluku. Jako nadporučík se v roce 1849 zúčastnil tažení do Uher a vyznamenal se v bojích u Hegyese, v roce 1850 byl povýšen na plukovníka a stal se velitelem 3. dragounského pluku, se kterým pobýval v době krymské války mezi Ruskem a Tureckem ve východní Haliči a později v Tarnově. Roku 1857 se mu dostalo povýšení na generálmajora, působil u 10. armádní skupiny v Uhrách a posléze u 1. armádní skupiny v Čechách. V roce 1864 se zúčastnil ve Šlesvicku a Holštýnsku války proti Dánsku, pak byl gradován do hodnosti polního podmaršálka a sloužil opět v Uhrách. Do výslužby odešel v pohnutém roce 1866, odnášeje si rytířský kříž z roku 1856, Leopoldův řád z roku 1860¹⁹ a řadu jiných vyznamenání nejen rakouských, ale i z Ruska, Pruska a Hessenska. Ačkoliv se Prokop Jan přes svou vojenskou kariéru o politiku příliš nezajímal, byl českým patriotem a těžce prý nesl zklamání po rakousko - uherském vyrovnání, přičemž se netajil nenávisť vůči Maďarům.

Za manželku pojal Prokop Jan Alžbětu Harbuvalovou z Chamaré, vnučku Marie Anny Harbuvalové roz. Dobřenské. Alžběta se narodila roku 1831 jako dcera Jana Antonína Harbuvala z Chamaré (1804 - 1851) a Anny Voračické z Paběnic. Po otci zdědila Potštejn a s Prokopem Janem tak založila potštejnskou větev rodu. Strávila s ním i řadu let v Haliči a v Uhrách a teprve po roce 1866 se definitivně usadili v Potštejně, kde v poklidu dožili až do své smrti: Prokop Jan zemřel r. 1873, Alžběta r. 1893 a oba byli po chování v sousední Sopotnici. Udržovali kontakty s Dobřenskými z Úhrova a z Chotěboře, "Onkel Prokop" požíval mezi příbuznými vysoké vážnosti. Alžběta byla podobně jako on patriotkou, výborně ovládala češtinu a věnovala se charitativní činnosti. Z jejich manželství vzešli celkem tři potomci.

Nejstarší byla dcera Anna Eliška, narozená v roce 1852 v Praze. Roku 1879 se v hessenském Wächtersbachu provdala za Friedricha Wilhema zu Ysenburg - Büdingen (zemřel 1933). Měli spolu pět dcer, které pak často zajišťovaly návštěvy k příbuzným do Potštejna a Chotěboře. Anna Eliška zemřela v roce 1913.

Syn Jiří Dobřenský z Dobřenic, narozený roku 1857, studoval pod dohledem vychovatele a domácího učitele P. Sobotky; kromě něho působil svého času

17) J.M. Dobřenský, 1987; str. 87.

18) P. Sobotka, Moje vzpomínky na Potštýn. In: Potštýn. Práce a vzpomínky letních hostů a přátel zátiší potštýnského. Potštýn nad Orlicí 1897.

19) Diplom v pozůstalosti J. Prokopa, SOA Zámrsr, fond Rodinný archiv Dobřenských - Potštejn, kart. 1.

u Dobřenských v Potštejně jako vychovatel i Václav Jeroným Mazura (1841 - 1896), klasický filolog.²⁰ Jiří Václav Dobřenský už v mladém věku sloužil jako attaché při rakousko - uherském zastupitelském úřadu v Madridu, zde však už roku 1882 za ne zcela jasných okolností zahynul při souboji. Jeho tělo bylo převezeno do Čech a pochováno v kryptě kostela v Sopotnici. V roce 1900 byly jeho ostatky společně s ostatky rodičů přemístěny do nově zřízené rodinné hrobky v Potštejně.

Prostředním z dětí Prokopa Jana Dobřenského byl Antonín Jan, narozený roku 1854 v Samboru v Haliči (nedaleko Lvova). Byl c.k. komořím, rytířem Suverénního rytířského řádu maltéžského a poslancem českého zemského sněmu. V roce 1887 se oženil s Annou Krakovskou Novohradskou z Kolovrat.²¹ Teprve roku 1893, po smrti matčině, ujal se potštejnského dědictví. Koncem minulého století výrazně rozšířil potštejnský zámecký park a v roce 1900 dokončil stavbu rodinné hrobky, kamž nechal záhy přenést ostatky několika příbuzných z krypty kostela sv. Zikmunda v Sopotnici. Ještě téhož roku předčasně zemřel v Griesu v Tyrolsku, zanechav po sobě vdovu se dvěma nezaopatřenými syny. Jejich poručníkem se stal Jan Václav Dobřenský (1841 - 1919) z Chotěboře. Také jeho zásluhou byla Anna i s dětmi v roce 1906 povýšena do hraběcího stavu. Sama se v době nezletilosti svých synů starala o chod potštejnského velkostatku. V roce 1919 se v Praze podruhé provdala za akademického malíře Konstantina Stuchlíka²² a žila s ním v Potštejně ve vile Meran. Zemřela roku 1934 v Gmündenu.

Ze synů Antonína Jana uvedme dříve mladšího Jindřicha, narozeného r. 1892 v Potštejně. Nějaký čas se věnoval vojenské dráze, pak odešel do zálohy.²³ V roce 1919 pojal za manželku Alžbětu z Wenckheimu (nar. 1888 v Uhrách), nedočkav se s ní však žádných potomků. V roce 1938 podepsal známou deklaraci české šlechty, sestavenou Karlem Schwarzenberkem a předanou 17. září 1938 při zvláštní audienci prezidentu E. Benešovi. Deklarace vyzývala k nedělitelnosti republiky a proklamovala věrnost signatářů české zemi. V září 1939 podepsal Jindřich nové prohlášení české a moravské šlechty, v němž je zdůrazněna její sounáležitost s českým národem.

Jindřich Dobřenský žil se svou ženou většinou ve svém domě v Krakovské ulici v Praze, zajížděli však i do Gmündenu a později pobývali v potštejnské vile Meran; Jindřich zemřel po delší nemoci 15. ledna 1945 v Potštejně, kde byl i pochován.

20) Primus Sobotka působil u Dobřenských v l. 1866 - 8. V.J. Mazura, nar. 1841 v Malšovicích u Hradce Králové, studoval v Hradci Králové na gymnáziu a v Praze klasickou filologii. Kromě Dobřenských v Potštejně působil i u Thunů v Cholticích, u Kolowratů Krakovských v Rychnově nad Kněžnou a jinde. Byl přírodopiscem ze záliby, lovcem a dobrým střelcem, přispíval do Světozoru. Zemřel 17.10. 1896 v Černkovicích, kde mu Kolowratové zřídili náhrobek.

21) Celým jménem Anna Bedřiška Malvina Antonie, dcera Jindřicha Krakovského Novohradského z Kolovrat a jeho ženy Malviny.

22) Významný pražský impresionista K. Stuchlík se v pozdější době věnoval i portrétu, mezi jeho portréty příslušníků šlechty patří i podobizna Alžběty Dobřenské.

23) L.M. Dobrzenský, 1987; s. 91.

Tamtéž zemřela i jeho manželka v roce 1964.

Starším bratrem Jindřichovým byl Antonín Jindřich, narozený v potštejnském zámku 11. července 1889. Na jeho křest, konaný o pět dnů později, přijel tehdejší královéhradecký biskup Josef Jan Hais.²⁴ Už v mládí nastoupil vojenskou službu a stal se poručíkem u 2. hulánského pluku. Sloužil většinou v Tarnově a v jiných místech v Haliči. Od roku 1912 se datuje velice čilá jeho korespondence s mladou uherskou šlechtičnou Marií z Wenckheimu, dcerou Franze von Wenckheim a Klary Radák de Magyar - Bénye. Osobně se však asi příliš často setkávat nemohli, tím spíše, že Marie takřka celý podzim a zimu roku 1912 trávila v severoitalských lázních Ospedaletti poblíž San Rema a v Benátkách, občas zajížděla i na francouzskou Riviéru. Jejich sňatek se pak uskutečnil u sv. Štěpána v Budapešti počátkem července 1913.

Na odloučení Antonína Jindřicha, zvaného mezi příbuznými a přáteli Tošu (Toschu), nemohlo přirozeně následující období nic změnit. Od počátku první světové války byl hulánský regiment č. 2 nasazen na ruské frontě a jen nová vlna takřka každodenní korespondence mohla mladého hraběte spojovat s domovem, avšak ne příliš dlouhou dobu. Dne 15. září 1915 dlel Antonín Jindřich ve vsi Garajmovka nedaleko Lucku, když krátce po poledni začala místo ostřelovat ruská armáda. Nešťastnou náhodou utrpěl několikanásobné zranění od ruského šrapnelu, pozbyl ihned vědomí a kolem druhé hodiny odpolední zemřel. Celé události byl nablízku Otakar hr. Dobřenský (1871 - 1950) z Chotěboře, který sloužil u téhož pluku a který hned druhého dne napsal smutnou zprávu čerstvé vdově do Potštejna. Marie Dobřenská tak zůstala sama se sotva půlročním nezaopatřeným synem.

Nadporučík Antonín Jindřich Dobřenský byl pochován nedaleko Garajmovky, následujícího roku bylo jeho tělo převezeno do Čech. V roce 1916 vyšla ve Švýcarsku část jeho dopisů z fronty.²⁵

Marie Dobrzenská²⁶, zvaná v souvislosti s její anglofilii nejčastěji Mary, patří k nejvýznamnějším potštejnským osobnostem. Narodila se 26. ledna 1889 v severoitalském Meranu. Většinu dětství a mládí strávila v Uhrách, podzim 1912 a počátek roku 1913 v Ospedaletti, v Benátkách a v Nice; teprve po sňatku s Antonínem Jindřichem se trvale usadila v Potštejně. I nadále však hojně cestovala, zejména po první světové válce, kdy opakovaně navštěvovala Maďarsko, Rakousko, Německo, Švýcarsko, Francii a Itálii. Nejživější kontakty udržovala s domácím prostředím v maďarském sídle Kápolnásnyék. Byla neteří a žačkou

24) Celé jméno pokřtěného bylo Antonín Jindřich Maria Jan Jiří Prokop Hubert.

25) T. Dobrzensky, Feldpost-Briefe und Karten aus Russisch Polen. Vom 6. Mai bis zum 15. September 1915. Lausanne 1916. Korespondence Ant. Jindřicha a Marie - SOA Zámorsk, fond Rodinný archiv Dobřenských - Potštejn. Antonín Jindřich byl dekorován zlatým záslužným křížem a vyznamenáním Signum laudis.

26) Dobřenští se sice nikdy zcela nevzdali spřežkového pravopisu u svého jména, v posledních desetiletích se však k němu zcela záměrně vraceli. Snad k tomu přispívá i dlouhodobý pobyt v zahraničí. Proto i v tomto textu je v případě mladších generací akceptován spřežkový pravopis (Dobrzenský).

bohemisty Franze Lützowa von Dreylützen und Seedorf,²⁷ ovládala několik jazyků: češtinu, italštinu, francouzštinu, němčinu, maďarštinu a angličtinu. Její čeština však nikdy nebyla příliš dobrá.

Po smrti manželově zůstala sama s půlročním synem, jehož spoluporučníkem se roku 1916 rozhodnutím krajského soudu v Hradci Králové stal chotěbořský velkostatkář Jan Dobrzenský. Se vzrůstající intenzitou se Mary věnovala kulturní činnosti - pořádala koncerty Českého a Ondříčková kvarteta, hostila významné české, anglické a ruské intelektuály.²⁸ Stýkala se s K. Čapkem, J. Urbanem Jarníkem, A. Kolbovou a K. Krausem. V roce 1933 u ní pobyl rakouský spisovatel Robert Musil. Na potštejnském zámku se objevoval i Bohumil Markalous (J. John), jehož zámecké prostředí v "Moudrém Engelbertu" má s prostředím v Potštejně leccos společného. Vzhledem k tomu, že Potštejn patřil svého času k velmi vyhledávaným rekreačním místům v Čechách, měla Mary možnost setkat se zde i s E. Krásnohorskou, nějaký čas si dopisovala s Pujmanovou. Zcela zvláštní místo zaujímají její kontakty s R.M. Rilke, jemuž v roce 1919 poskytla k ubytování svoji vilu ve švýcarském Nyonu.²⁹

Mary Dobrzenská se mimo jiné věnovala i charitativní činnosti, zejména podporovala organizaci červeného kříže. V roce 1918, kdy zřídila a pečovala o sezónní Chlapeckou kolonii Českého srdce v Potštejně, strávilo u ní prázdniny třináct dětí z pražského Jedličkova ústavu. Stranou její pozornosti nezůstala ani tělovýchova: v prosinci 1924 se rozhodla darovat Tělocvičné jednotě Sokol v Potštejně pozemek na stavbu sokolovny, v roce 1932 uvolnila nevelkou finanční částku ve prospěch IX. všesokolského sletu.

Mary Dobrzenská byla ve 20. a 30. letech - většinou nepříliš dlouhou dobu - členkou celé řady organizací různého zaměření: Klubu československých turistů (1927), Spolku pro podporování římskokatolického kněžského dorostu české národnosti v diecési královéhradecké (1928), Společenského klubu v Praze (1929 - 1932), Mezinárodní ženské ligy za mír a svobodu (The Womens International League for Peace and Freedom) se sídlem v Ženevě (od března 1931), Spolku přátel zvířat v Praze (1934), rakouského teriér - klubu (Österreichischer Klub für rauhaarige Terrier), Československého teriér klubu (1934 - 1936) a Tenisového klubu zámeckého (1937). Kromě jiného patřila k jejím zálibám grafologie, zachovala se její sbírka autografů. V červnu 1931 se zúčastnila XV. mezinárodního zemědělského kongresu v Praze. Udržovala kontakt i s Armádou spásy.

Kromě toho, že se dlouhodobě potýkala s potížemi hospodářské povahy, stěžovala si Mary rovněž na nevhodné chování turistů v lesích potštejnského velkostatku a na březích Orlice. Celou situaci se rozhodla rázně vyřešit v roce 1932, kdy nechala pro veřejnost uzavřít většinu lesních cest a přístup k řece.

27) Sídřil na Žampachu, byl historikem a diplomatem. Jako pracovník rakouského zastupitelského úřadu v Londýně popularizoval ve Velké Británii českou historii a kulturu.

28) Učila se houslově hře u primárie Českého kvarteta Karla Hoffmanna.

29) Občas se vyskytující informace, že se v Potštejně setkala i s J. Vrchlickým a J.V. Sládkem, jsou patrně mylné: oba zemřeli nedlouho před jejím příchodem na Potštejn - v roce 1912.

Aféra se pak dostala i na stránky Národní politiky a Osvěty lidu.³⁰ Majitelka velkostatku byla obviněna i z likvidace stromů s turistickými značkami a ze zamezení přístupu ke přičenině potštejnského hradu. Mary se hájila prostřednictvím svých právníků Ladislava Valenty z Prahy a Josefa Vaníčka z Kostelce nad Orlicí. Vysvětlovala důvody jednání správy velkostatku, tvrdila, že byla uzavřena jen část cest a že byly káceny jen uschlé stromy. Rovněž obvinění z devastace hradu odmítala; už v červenci 1932 ostatně vznikla dohoda, podle níž získal zříceniny do pronájmu na dobu 25 let místní Okrašlovací spolek. Nepříjemnosti z aféry se táhly až do konce roku 1933, kdy byly cesty zásluhou hraběncina syna Františka Jindřicha znovu zpřístupněny. Zároveň se táhl i spor s manželou Hostinskými o hranice pozemku.

Vztah Mary Dobrzenské k Československé republice byl patrně dost dobrý. Nasvědčují tomu oslavy k počtu Jana Urbana Jarníka³¹ v roce 1923, ku kterým pozvala rovněž ministra zahraničí Edvarda Beneše,³² a blahopřání k Masarykovým narozeninám. V době druhé světové války pomáhala maďarským Židům k odchodu do zahraničí. Po konfiskaci potštejnského velkostatku v roce 1945 a nástupu vlády komunistické strany emigrovala do Londýna, kam pak pomohla k útěku i své přítelkyni Sidonii Nádherné z Borutína, někdejší statkářce z Vrchotových Janovic. Později přesídlila do Švýcarska a 24. října 1970 v Asconě zemřela.

Posledním z Dobrzenských, který strávil velkou část života v Potštejně, byl František Jindřich,³³ zvaný v mládí Toši (Toschi), syn Antonína Jindřicha a Mary. Narodil se 11. dubna 1915 v Potštejně, navštěvoval gymnázium v Rychnově nad Kněžnou. S ovdovělou matkou často cestoval, v roce 1928 pobýval nějaký čas v Bulharsku. Byl sběratelem zbraní, část z nich³⁴ prodal roku 1944 Antonínu Bulantovi pro jihlavské muzeum. Potštejnského velkostatku se ujal jako otcovského dědictví v první půli 30. let, avšak v roce 1945 mu byl s poukazem na jeho postoje během okupace (identifikace s maďarskými předky z matčiny strany) zabaven. Posléze se František Jindřich rozhodl pro život v emigraci.

Za manželku pojal v září 1942 v Chlumci nad Cidlinou Evženii Klotildu Kinskou, dceru Zdeňka Radslava Kinského a Eleonory Clam - Gallasové, narozenou 1. listopadu 1925 v Praze. Manželství bylo v červenci 1952 v Paříži rozvedeno. Evženie Klotilda Kinská žije pod svým rodným jménem v Římě, František Jindřich

30) Osvěta lidu v průběhu července a srpna, hlavně však 20.8., Národní politika 5.9. 1932.

31) Jan Urban Jarník (1848 - 1923), jeden ze zakladatelů české romanistiky, byl potštejnským rodákem. Věnoval se albánštině, z románských jazyků pak především rumunštině. Od r. 1876 byl docentem vídeňské, od r. 1882 profesorem pražské univerzity. Dne 28.10. 1899 uspořádal ve Společenském klubu v Praze přednášku "Potštejnské zátiší jindy a nyní", jejíž text ještě téhož roku otiskl Časopis turistů a v roce 1913 vyšel samostatně v Praze péčí potštejnského okrašlovacího spolku.

32) Vzhledem k tomu, že Beneš právě trávil dovolenou na Slovensku, nemohl se oslav zúčastnit.

33) Celým jménem František Spiridion Jindřich Antonín Jiří Kunata Hubert Maria Quasimodo.

34) Jednalo se o většinu z osmnácti "starožitných" zbraní.

Dobrzenský zemřel 2. ledna 1978 v Asconě ve Švýcarsku.

Starší syn Františka Jindřicha a Evženie Klotyldy Václav Antonín³⁵ se narodil v Potštejně 9. října 1943. Je rytířem Suverénního rytířského řádu maltéžského, pracuje jako zaměstnanec jisté letecké společnosti. Dne 19. března 1970 pojal v kolumbijské metropoli Bogotá za manželku Marii Cristinu de Montalvo³⁶, žijí spolu v Římě.

Mladším bratrem Václava Antonína je Hendrych (Enrico) Otmar,³⁷ narozený 11. listopadu 1946 v Praze. V letech 1948 až 1952 žil s rodiči ve Švýcarsku, pak v Itálii. Je rytířem Suverénního rytířského řádu maltéžského, studoval politologii. Jeho manželkou se 6. září 1975 v Dublinu stala Aline Alannah Galvin, dcera právníka Sira Johna Galvina a Eilen Anslow. Narodila se 18. května 1952 v San Franciscu, je irského původu. Absolvovala Trinity College.

Od roku 1978 žil Hendrych Dobrzenský se svou rodinou ve Vancouveru v Kanadě, kde se věnoval hlavně ekonomii a obchodu. Často však pobývá též v St. Jean - Cap Ferrat ve Francii a ve Vídni. Nyní působí na zastupitelském úřadu maltéžského řádu v Praze.

Jeho čtyři děti, zapsané na kanadské školy, představují nejmladší generaci potštejnské větve Dobrzenských. Jsou to: Giada Elena Clothilde, nar. 23.6. 1977 v Dublinu, Amber Eugenie Bernadette, nar. 16.4. 1980 ve Vancouveru, Antony Radslav John, nar. 14.3. 1984 ve Vancouveru a Dominic Alexander Ottokar, nar. 13.5.1987 ve Vancouveru.

Ještě dnes se však Dobrzenští cítí úzce spjatí s Potštejnem. Jmenovitě Hendrych Dobrzenský navštívil toto místo od roku 1990 několikrát.

Hospodářské zázemí Dobrzenských v Potštejně tvořil potštejnský velkostatek. Hospodářské dějiny velkostatku přesahují rámec této práce a vyžadují zvláštního studia,³⁸ přesto si alespoň ilustrativně a sondážně povšimněme jeho stavu před a těsně po 1. světové válce, k datům 1.1. 1914 a 1.3. 1919. Dobrzenští koneckonců nikdy nepodnikali rozsáhlé majetkové transakce a rozsah jejich nemovitého majetku ani hospodářské činnosti se příliš neměnili.³⁹

Velkostatek Potštejn tvořily především dvory Potštejn, Brná a Horka, přičemž ke dvoru potštejnskému náležely tři obytné domy, kovárna čp. 17 a domek pro pensisty. Všechny dvory, stejně jako mlýn v Potštejně, byly pronajaty.⁴⁰ K velkostatku náleželo celkem 320,4 ha orné půdy, zdaleka tedy nepatřil k nejrozsáhlejším.

35) Celým jménem Václav Antonín Ferdinand Prokop Zdeněk Dionýsius Maria.

36) Maria Cristina se narodila 24.7. 1941 v Bogotá, jejími rodiči jsou kolumbijský diplomat Don José Antonio de Montalvo a Isabel Higuera.

37) Celým jménem Hendrych Otmar František Martin Maria Ondřej Dominik; podepisuje se Enrico, Harry či Hendrik.

38) SOA Závrsk, fond Velkostatek Potštejn.

39) Podkladem je příznání k dávce z majetku. SOA Závrsk, fond Rodinný archiv Dobřenských - Potštejn, kart. 15.

40) Odhadovaná hodnota mlýna k 1.3. 1919 byla 93 102 Kč.

Hlavním zdrojem příjmů velkostatku byla těžba a prodej dřeva. Hospodářské plány pro obhospodařování 521,2 ha lesů vznikly v letech 1869 a 1920; s lesem bylo v Potštejně hospodařeno velmi uvážlivě a vykácené plochy byly hned následujícího roku opět zalesňovány. Český příjem při normální těžbě dřeva činil v letech 1913 a 1914 přes 25 000 K. Celková hodnota lesa včetně budov, inventáře a běžných zásob činila podle odhadu 1 227 000 K v lednu 1914 a 2 705 500 Kč v březnu 1919. Kromě lesa a orné půdy patřily k velkostatku i nevelké vodní plochy, ty však neměly velký hospodářský význam.

Samotná budova potštejnského zámku čp. 1 o výměře 1287 m² měla v lednu 1914 odhadovanou cenu 109 000 K, patřil k ní však ještě park se skleníkem, kočárovna, byty a garáže v čp. 87, byt řidiče, rybárna v čp. 78 a domek zahradníka. V inventáři zámku se kromě jiného nacházely dva staré lovecké kočáry, dva otevřené vozy, polokrytý kočár a ruské saně.⁴¹ Celkem měl majetek Dobrzenských na Potštejně odhadovanou hodnotu 4 330 481 K k 1.1. 1914 a 3 022 636 Kč k 1.3. 1919, přičemž pasiva činila dohromady 209 782 K v roce 1914 a 220 012 Kč v roce 1919.

Velkostatek dokázal bez vážnějších potíží udržovat prosperitu a relativní soběstačnost, avšak po první pozemkové reformě se velikost velkostatku zmenšila, dostavil se pokles výnosnosti a deficit, po jistou dobu hrozilo i exekuční řízení. Z obav o další existenci velkostatku Mary Dobrzenská počátkem 30. let opakovaně vyžadovala slevu z dávky z majetku. V roce 1934 (tedy v době, kdy se majetku ujímal Fantišek Jindřich) měl statek celkem 715,5 ha na území katastrálních obcí Potštejn, Polom, Proruby, Sopotnice a Záměl, z toho 111,3 ha polí, 524,5 ha lesa a 9,8 ha rybníků. Celková cena činila 2 180 230 Kč. Velostatek měl na starosti také údržbu zřícenin potštejnského hradu.

41) Samotná budova zámku se roku 1949 dostala do užívání Revolučním odborovému hnutí (ROH) jako školící středisko, v současné době ji jako objekt vhodný pro konference, ubytování, školení apod. spravuje Bienvenue, spol. s r. o..

**Přehled památek po Dobřenských ve farních kostelech
v Potštejně a Sopotnici na Rychnovsku**
(podle Bohumíra Velebného, administrátora u sv. Vavřince v Potštejně;
stav k 25.2. 1991)

1. Farní kostel sv. Vavřince v Potštejně
- památník obětem první světové války od malíře Adolfa Liebschera s textem:
*"Na paměť všech za světové války padlých a zemřelých vojáků z farní osady
Potštýnské v upomínce na svého rovněž ve válce zahynulého chotě věnovala
L.P. 1917/XI18 Mary Dobřenská."*
- v sakristii kostela roucha, ornáty v liturgických barvách i různobarevné
pláštíky pro sošku Pražského Jezulátka, dary rodiny Dobřenských
- tzv. panské lavice, stávaly v kostele vpředu, byly čalouněny, od ostatních se
lišily i výškou a tvarem; při úpravách interiéru v duchu II. vatikánského koncilu
přemístěny dozadu
- kostel postaven r. 1821 nákladem Marie Anny de Chamaré, roz. Dobřenské;
Dobřenský byli patroni a dobrodinci kostela, měli zde svá práva a přednost

2. Farní kostel sv. Zikmunda v Sopotnici
- dvě malovaná okna s věnováním:
1. obraz: *"Svatý Antoníne, oroduj za nás.
Ku chvále Boží věnováno od Anny hraběnky Dobřenské."*
2. obraz: *"Svatá Anno, oroduj za nás!
Ku chvále boží věnuje Anna hraběnka Dobřenská."*

DOBŘENŠTÍ Z DOBŘENIC - POTŠTEJNSKÁ VĚTEV

Prokop Jan ml., syn Prokopa Jana st. (1783 - 1875) a Ludoviky z Miliusu (1843)
* 1812 + 1873, Potštejn
x Alžběta Harbuvalová z Chamaré, * 1831

-
1. Anna Eliška, *1852, Praha +1913
x 1879 Wächtersbach (Hessensko)
Friedrich Wilhelm zu Ysenburg und Büdingen +1933
2. Jiří Václav * 1857 + 1882, Madrid
3. Antonín Jan * 1854, Sambor (Halič) + 1900, Gries (Tyrolsko)
x 1887 Anna Krakovská Novohradská z Kolowrat
*1865 + 1934
-

1. Jindřich * 1892, Potštejn + 15.1. 1945, Potštejn
x 1919 Alžběta z Wenckheimu * 1888, Malacky (Uhry)
+ 1964, Potštejn
2. Antonín Jindřich *11.7. 1889, Potštejn
+ 15.9. 1915, Garajmovka (dn. Ukrajina)
x 2.7. 1913, Budapest
Marie z Wenckheimu * 26.1. 1889, Merano (Itálie)
+ 24.10. 1970, Ascona (Švýcarsko)

-
- František Jindřich * 11.4. 1915, Potštejn
(Toši) + 2.1. 1978, Ascona (Švýcarsko)
x 7.9. 1942, Chlumeck nad Cidlinou
Evženie Klotilda Kinská z Vchynic a Tetova
* 1.11. 1925, Praha
používá rodné jméno
rozv. 18.7. 1952, Paris (Francie)

-
1. Václav Antonín * 9.10. 1943, Potštejn
x 19.3. 1970, Bogotá (Kolumbie)
Maria Cristina de Montalvo * 24.7. 1941, Bogotá (Kolumbie)
2. Hendrych Otmar * 11.11. 1946, Praha
x 6.9. 1975, Baile Átha Cliath (Dublin, Irsko)
Aline Alannah Galvin * 18.5. 1952, San Francisco (USA)

-
1. Giada Elena * 23.6. 1977, Baile Átha Cliath (Dublin, Irsko)
2. Amber Eugenie * 16.4. 1980, Vancouver (Kanada)
3. Antonín Radslav * 14.3. 1984, Vancouver (Kanada)
4. Dominik Alexandr * 13.5. 1987, Vancouver (Kanada)

Zusammenfassung

Das Geschlecht Dobřenský von Dobřenice (Dobrzensky von Dobrzenitz), von 1696 und 1744 Freiherren, seit 1906 Grafen, erschien zuerst im Jahre 1339 als Besitzer der Feste in Dobřenice (westlich von Königgrätz). Dieser Sitz wurde 1862 verloren.

Potštejn (Pottenstein), früher ein bedeutungsloses Dorf im Süden des Königgrätzer Kreises, besaßen von der ersten Hälfte des 18. Jh. die Grafen Harbuval de Chamaré, die hier ein bedeutendes Zentrum der böhmischen Leinwandindustrie schufen. Als Gattin von Johann Anton Harbuval de Chamaré lebte in Pottenstein schon zu Beginn des 19. Jahrhunderts Marie Anna von Dobrzenitz.

Im Jahre 1851 erbte Pottenstein Elisabeth Harbuval de Chamaré, Gattin von Prokop Johann Dobrzensky. So wurde der Pottensteiner Zweig des Geschlechtes gegründet. Prokop Johann (1812 - 1873) war ein bedeutender Offizier der österreichischen Armee, der sich u.a. an der Krieg in Schleswig und Holstein 1864 beteiligte. Sein Sohn Jiří (1857 - 1882) wirkte als öster.-ungarischer Attaché in Madrid.

Antonín Jindřich (Anton Heinrich, auch Toschu genannt) fiel im September 1915 in Garajmowka (Galizien). Seine Gattin Mary geb. von Wenckheim (1889 - 1970) war eine bedeutende Persönlichkeit des kulturellen Lebens im Ostböhmen. Sie stand u.a. mit R.Musil, K.Čapek und R.M.Rilke im Kontakt. Nach der zweiten Weltkrieg verliess sie die Tschechoslowakei. Das Schloss und der Grossgrundbesitz in Pottenstein wurden damals konfisziert. Die folgenden Generationen lebten im Ausland (Schweiz, Italien, Kanada, Frankreich) und erst seit 1989 besuchen sie wieder und öfter das Vaterland.